

LIBRIS | We know
books
BRIAN MOONEY

100

DE LIDERI AI LUMII

Traducere: LIVIU MATEESCU

EDITURA ORIZONTURI

OAMENI DE STAT	5
Hatșepsut.....	7
Pericle	11
Așoka	14
Qin Shi Huangdi	17
Augustus	20
Constantin cel Mare	23
Iustinian I.....	26
Carol cel Mare	29
Mahomed al II-lea.....	32
Soliman I.....	35
Tokugawa Ieyasu	38
Carol Quintul	41
Mihai Viteazul	44
Elisabeta I	51
Oliver Cromwell	54
Ludovic al XIV-lea	58
Petru cel Mare.....	61
Ioan Sobieski	64
Ecaterina cea Mare	67
Frederic cel Mare.....	70
George Washington	73
Abraham Lincoln	76
Victoria	80
Otto von Bismarck.....	84
Winston Churchill.....	88
Charles de Gaulle.....	92
Franklin D. Roosevelt.....	95
David Ben-Gurion	99
Gamal Nasser.....	102
Ronald Reagan.....	105
Margaret Thatcher	109
Mihail Gorbaciov.....	113
 COMANDANȚI MILITARI	 117
Alexandru cel Mare	119
Hannibal.....	122

Iulius Cezar	125
Attila	128
Ginghis-Han.....	131
William Cuceritorul	134
Ștefan cel Mare	137
Ioana d'Arc	143
Gustav Adolf.....	146
Horatio Nelson.....	149
Napoleon Bonaparte	152
Ducele de Wellington	156
Douglas MacArthur	160
William Slim.....	164
Dwight D. Eisenhower.....	167
Erwin Rommel.....	170

LIDERI RELIGIOȘI.....	173
Moise	175
Buddha	177
Iisus din Nazaret	180
Grigorie cel Mare.....	183
Mahomed	186
Sfântul Benedict.....	189
Sfântul Francisc de Assisi.....	192
Martin Luther	195
Sfântul Ignațiu de Loyola	198
Jean Calvin.....	201
John Wesley	204
Sri Ramakrishna.....	207
Papa Ioan Paul al II-lea.....	210
Dalai Lama.....	213

REFORMATORI	217
William Wilberforce.....	219
Frederick Douglass	222
Emmeline Pankhurst.....	225
Martin Luther King Jr.....	228

ELIBERATORI NAȚIONALI	231
Thomas Jefferson	233
Toussaint L'Ouverture.....	237

José de San Martín	240
Simón Bolívar	243
Carol I al României	246
Theodor Herzl	250
Kemal Atatürk	253
Mahatma Gandhi	256
Ho Şi Min	260
Mao Tzedun	263
Fidel Castro	266
Nelson Mandela	270
Shaka Zulu	274
Cian Kai-şi	277
Aung San Suu Kyi	280

REVOLUȚIONARI	283
Spartacus	285
Maximilien Robespierre	288
Giuseppe Garibaldi	291
Vladimir Lenin	294
Che Guevara	297
Lech Walesa	300

EXPLORATORI	303
Marco Polo	305
Cristofor Columb	308
Fernando Magellan	311
Fernando Cortés	314
James Cook	318
Victor Babeş	321
Roald Amundsen	325
Ernest Shackleton	328

INDUSTRIAȘI	331
Andrew Carnegie	333
John D. Rockefeller	336
Henry Ford	339
Akio Morita	342
Bill Gates	345

Hatșepsut

Hatșepsut a fost prima regină a Egiptului (1509-1469 î.Hr.) și unul dintre cei mai mari faraoni egipteni. Este considerată prima femeie-conducător din istorie, iar în timpul domniei sale, Egiptul a traversat o perioadă de pace și de expansiune comercială. Hatșepsut a trimis o expediție de explorare în Marea Roșie și a ridicat două obeliscuri nemaivăzute până atunci, la templul lui Amon din Karnak – evenimente imortalizate în minunatele basoreliefuri din templul ei cu terase de la Deir el-Bahri.

Cronologie

1509 î.Hr. Se naște, fiică a regelui Tutmes I

1490-1468 î.Hr. Conduce Egiptul ca faraon din cadrul dinastiei a XVIII-a

În anul 7 al domniei sale a început construcția grandiosului templu de la Deir el-Bahri.

În anul 9 are loc expediția în ținutul Punt.

Anii 15-16 Cioplirea și ridicarea a două obeliscuri la Karnak

Anii 20-21 (1469 î.Hr.) Puterea trece la Tutmes al III-lea. Hatșepsut dispare din istorie.

Încă din cele mai vechi timpuri, în Egipt, femeile au fost foarte prețuite. La începutul dinastiei a XVIII-a exista o tendință puternică spre matriarhat. Hatșepsut era fiica marelui rege războinic Tutmes I. Fratele ei vitreg, Tutmes al II-lea, i-a succedat la tron lui Tutmes I după ce cei doi frați ai ei au murit prematur. Statuile îl arată pe Tutmes al II-lea ca fiind un băiețel firav și lipsit de energie, în timp ce Hatșepsut, care era cu câțiva ani mai mare decât el, este prezentată cu capul drept, cu un nas

acvilin îndrăzneț, gura fermă și bărbia proeminentă, care-i dădeau impresia de vigoare și hotărâre. S-a măritat cu fratele ei vitreg, l-a redus la nivelul unui om de paie și a devenit principalul factor de influență din conducerea statului.

După doar câțiva ani, această formă de conducere bicefală a luat sfârșit prin uciderea lui Tutmes al II-lea, probabil, ca urmare a unei conspirații. Hatșepsut a devenit regenta fiului soțului său, Tutmes al III-lea, rezultat din relația acestuia cu o femeie neînsemnată din harem și, în timp ce acesta îndeplinea funcția de mare preot al zeului Amon, ea a preluat controlul tronului și a fost acceptată ca faraon.

În inscripțiile de pe monumentele ridicate în cinstea ei, desenele cu caracter feminin alternează cu cele cu caracter masculin. Apare ca fiind atât fiul, cât și fiica lui Amon, principala zeitățe a statului. Statuile și basoreliefurile o prezintă cu o barbă falsă și cu veșminte bărbătești. Deși în inscripții semnele masculine și cele feminine sunt ingenios amestecate, pronumele personale și posesive care se referă la ea sunt în majoritatea cazurilor feminine, îmbrăcând câteodată forme uimitoare, ca, de exemplu, „împăratul însăși”¹.

Perioada în care Hatșepsut a domnit ca faraon a fost în cea mai mare parte pașnică, fapt care i-a permis să pună bazele unei rețele vaste de comerț internațional. Expediția spre ținutul Punt (probabil Somalia de astăzi) organizată pe Marea Roșie poate fi comparată cu călătoriile de explorare din perioada renașcentistă. Minunatul ei templu mortuar împodobit cu terase din Deir el-Bahri conține mai multe basoreliefuri în care este descrisă această expediție. Este un fapt destul de rar ca un eveniment singular asemenea expediției lui Hatșepsut să fie descris atât de amănunțit. Sunt ilustrate toate fazele evenimentului, de la strângerea flotei pe țărmul Mării Roșii și până la întoarcerea triumfală în capitala Teba.

Cele cinci corăbii mari folosite în acest voiaj au fost construite pe bucăți, transportate pe uscat și apoi asamblate la țărmul Mării Roșii. Unul dintre principalele obiective ale expediției a fost acela de a aduce arbori aromatici, care cresc doar în partea de sud-vest a Peninsulei Arabice și în Somalia. Din analiza basoreliefurilor din templul de la Deir el-Bahri, în care sunt înfățișate colibe rotunde înălțate pe piloni, unde accesul se făcea pe scări, înconjurate de palmieri plini de nuci de cocos și arbori aromatici, de rășini aromatice și mir, situate în apropierea unui râu plin de

¹ În original „His Majesty herself” – în expresie se folosesc două pronume, unul personal, altul posesiv, unul masculin, celălalt feminin.

pești feluriți, s-a concluzionat că ținutul Punt este, de fapt, Somalia de azi. În basoreliefuri mai apar girafe, hipopotami, maimuțe mari și câini. Expediționarii au fost primiți de către prințul din Punt, Parehu, și de soția lui, Eti, cea cu șolduri mari și unduitoare.

Au fost stabilite relații comerciale libere. În schimbul mărfurilor egiptene s-au primit 31 de arbori aromatici, săculeți cu rășini aromatice, aur, argint, fildeș, abanos, cuișoare, kohl², maimuțe mari, babuini, câini, sclavi și piei de leopard. Regina din Punt și câțiva înalți dregători au însoțit expediția pe drumul de întoarcere în Egipt. Întoarcerea în Teba a fost sărbătorită cu mare fast. Hatșepsut a oferit bunurile aduse drept ofrandă lui Amon, iar arborii aromatici au fost plantați în curtea din fața templului ei de la Deir el-Bahri.

Ambițiosul program de construcții al lui Hatșepsut l-a depășit cu mult pe cel al predecesorilor săi. Hatșepsut a construit pe întregul teritoriu al Egiptului, până în Nubia. Teba s-a bucurat de cea mai mare atenție. Templul din Deir el-Bahri, supranumit „Sfântul Sfintelor“, a fost cea mai completă mărturie materială a măreției perioadei sale de domnie. Hatșepsut și-a construit, de asemenea, un monument funerar în Valea Regilor și a extins Templul lui Amon de la Karnak.

Mândria operei sale de la Karnak au reprezentat-o cele două obeliscuri din granit roșu, confecționate la carierele din Aswan. Sculptarea lor a durat șapte luni. Rezultatul – cele două obeliscuri depășeau ca formă, culoare și bogăție a gravurii tot ce se făcuse până atunci. În basoreliefurile din templul de la Deir el-Bahri este prezentată o plută imensă construită din trunchiuri de platan, trasă de multe bărci. Cu ajutorul acelei plute au fost transportate cele două obeliscuri până la templu. Este uimitor cum aceste obeliscuri, care aveau o înălțime de aproape 30 de metri, au fost încărcate pe barjă și apoi descărcate la Karnak și ridicate în poziția planificată. Obeliscurile sunt acoperite cu hieroglife delicate și minuoase, prin care Hatșepsut declară că acestea au fost ridicate în cinstea lui Amon și pentru a onora memoria lui Tutmes I, fiecare dintre ele fiind „dintr-o singură bucată de granit solid, fără îmbinări, fără lipiri“. Trunchiurile și vârfurile obeliscurilor erau în totalitate aurite.

Între timp, Tutmes al III-lea a devenit comandantul armatei, transformându-se într-un tânăr energetic. În jurul celui de-al optsprezecelea an al domniei lui Hatșepsut, mai mulți dintre cei mai proeminenți susținători ai

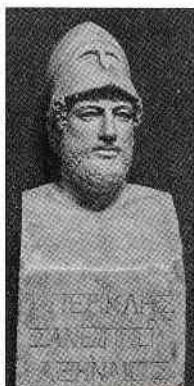
² Un amestec de substanțe care se folosea în Egiptul antic pentru înnegrirea pleoapelor.

ei au dispărut din vedere, iar în cel de-al douăzecilea sau al douăzeci și unulea an, respectiv în 1469 î.Hr., însăși Hatșepsut a dispărut din istorie. Avea în jur de 40 de ani, iar domnia ei durase 22 de ani.

Ambițiosul program de construcții pus în practică de Hatșepsut le-a depășit cu mult pe cele ale predecesorilor săi.

Un constructor grandios

- *Hatșepsut a fost cea mai puternică regină pe care o avusese Egiptul până atunci. Domnia ei a fost una pașnică, războaiele au fost puține, lucru care i-a permis să-și dedice timpul îmbunătățirii vieții supușilor ei. A început proiecte de construcții care le-au eclipsat pe cele ale predecesorilor săi, ca, de exemplu, magnificul templu de la Deir el-Bahri. Acest templu este cea mai mare realizare a ei, monumentul care a rezistat cel mai bine trecerii timpului. Înăuntrul acestuia se regăsesc scene și inscripții referitoare la alte proiecte importante ale reginei și la alte evenimente din viața ei.*
- *Deși unul dintre obeliscurile de la Templul lui Amon a căzut, cel din partea de nord este încă în poziția inițială; este cel mai înalt obelisc din Egipt.*

Pericle

Pericle (495-429 î.Hr.) a fost un om politic atenian și un general sub conducerea căruia civilizația greacă a atins apogeul. Influența sa asupra vieții Greciei a fost atât de mare, încât perioada în care s-a aflat la conducerea statului este supranumită „secolul lui Pericle“.

Cronologie

- 495 î.Hr. Se naște, în Atena
- 472 î.Hr. Contribuie la punerea în scenă a piesei *Perșii*
- 461 î.Hr. Conduce votul împotriva Areopagului
- 451 î.Hr. Promulgă noua lege a cetățeniei
- 431 î.Hr. Războiul peloponesiac
- 429 î.Hr. Moare

Pericle a crescut în umbra războiului, într-un așezământ militar; avea doar trei ani când perșii au încercat pentru prima oară să cucerească Grecia și au fost învinși fără drept la replică la Marathon. Tatăl său, generalul Xantip, a comandat armata care i-a învins pe perși la Mycale, în 479 î.Hr., după ce aceștia invadaseră Grecia pentru a doua oară și jefuiseră deja Atena. Perșii au fost învinși din nou, șapte ani mai târziu, la Salamina, în 472 î.Hr. Această ultimă bătălie i-a oferit lui Pericle, care ajunsese deja un tânăr și cultivat intelectual, prima șansă de afirmare.

În 472 î.Hr., Pericle a sponsorizat o producție dramatică de succes pentru festivalul lui Dionis – un eveniment anual major în Atena. Era vorba de piesa *Perșii*, de Eschil, prima mare tragedie. Piesa a câștigat locul întâi, asigurându-i astfel lui Pericle o notorietate importantă.

S-a implicat cu adevărat pentru prima dată în politică 10 ani mai târziu, în 461 î.Hr., când s-a aliat cu un politician radical pe nume

Ephialtes, pentru a organiza un vot în adunarea publică a orașului, vot prin care vechiul consiliu al nobililor, Areopagul, avea să fie lăsat și fără prerogativele care-i rămăseseră. Acesta a fost un moment definitoriu în democrația ateniană, unul care rămâne și astăzi la fel de relevant pe cât a fost atunci; din acel moment, legile aveau să fie înfăptuite prin votul poporului, și nu instituite în baza unei puteri transmise ereditar.

Această mișcare a determinat reacții violente din partea nobililor – Ephialtes a fost asasinat și Pericle a fost aruncat în vâltoarea vieții politice ateniene. În 458 î.Hr., a fost ales *strategos*, practic conducătorul întregului oraș-stat, poziție pe care a ocupat-o, cu întreruperi, în următorii peste 30 de ani. În timpul mandatului său, Atena a devenit un „superstat“, și-a extins teritoriul și și-a consolidat și întărit puterea maritimă. Uneori, luptând el însuși în fruntea armatei ateniene, Pericle a reușit semnarea unui tratat de pace cu Persia. A instituit, de asemenea, plata pentru serviciul de jurat, permițând astfel și celor mai săraci, care nu-și puteau permite să lipsească de la muncă, să ia parte la viața publică a cetății. În 451 î.Hr., Pericle a introdus o nouă lege a cetățeniei, prin care copiii celor care nu erau cetățeni atenieni erau împiedicați să devină cetățeni cu drepturi depline. Pericle a inițiat, de asemenea, un vast program de reconstrucție a templelor și a clădirilor publice, transformând astfel Atena în cel mai frumos oraș al lumii antice.

Pericle a fost întotdeauna un bărbat independent și sigur pe sine. Conducea adunările populare cu un extraordinar talent oratoric, dar în același timp se ținea departe de viața socială și evita întâlnirile și petrecerile. Se spune că ar fi participat la un singur astfel de eveniment în toată viața lui de adult, dar și atunci a plecat repede. Refuza să accepte „daruri“, așa cum era obiceiul printre politicieni. Dar în viața privată făcea ce voia. A divorțat de soția sa și s-a cuplat cu Aspasia, o frumoasă curtezană străină, scandalizând întreaga clasă politică ateniană. Ceea ce i-a șocat cel mai mult pe politicieni a fost faptul că Pericle o trata pe Aspasia ca pe egala sa, chiar dacă nu s-au căsătorit niciodată. Socrate a descris-o ca fiind una dintre cele mai inteligente și dezghețate femei din vremea aceea.

Ultimii săi ani au fost umbriți de spectrul războiului, război care în parte i se datora. Frumusețea și puterea Atenei au trezit gelozia celorlalte orașe-state grecești, mai ales a Spartei, așa că în anul 431 î.Hr. a început războiul peloponesiac. Ținuturile din jurul Atenei au fost devastate și în oraș a izbucnit ciuma, zdruncinând puternic încrederea ateniienilor.

Pericle a fost îndepărtat de la conducerea statului, i s-a înscenat și un proces, dar în 429 î.Hr. a fost reales.

La scurt timp după aceea, Pericle a murit de ciumă – cu un an înaintea inaugurării Parthenonului. Adevăratul său monument, incontestabilă sa realizare a fost faptul că a reușit să creeze un mediu intelectual și de cultură care a atras și a reunit multe minți luminate ale acelor timpuri. Anaxagora și Socrate, Euripide, Eschil și Sofocle, Pindar și Fidias, Antifon și Aristofan, Democrit și Hipocrate, Herodot și Tucidide, toți au trăit ori au venit în Atena în „secolul lui Pericle“ și mulți dintre ei chiar i-au fost prieteni.

În timpul mandatului său, Pericle a transformat orașul-stat Atena într-un „superstat“.

Un mare orator grec

Iată câteva fragmente din discursul ținut de Pericle în cinstea celor morți în primul an al războiului peloponesiac:

- „Poate fi considerat cu adevărat curajos acela care știe foarte bine ce înseamnă adevăratele bucurii în viață, ca și adevăratele necazuri, și cu toate acestea întâmpină neînfricat orice-i oferă viitorul.“
- „Dragostea noastră pentru frumos nu duce la extravaganta; pasiunea noastră pentru cele ce țin de gândire și de inteligență nu ne face mai slabi.“
- „Privim bogăția ca pe ceva care trebuie folosit cu chibzuință, și nu ca pe un motiv de laudă.“

Așoka

Așoka (300-232 î.Hr.) a fost primul mare conducător al Indiei. După ce a renunțat la stilul de viață violent și a îmbrățișat religia budistă, Așoka și-a condus imperiul manifestând un respect deosebit față de viața umană, care era privită ca fiind ceva sacru. El a fost promotorul unei filozofii sociale complet noi.

Cronologie

300 î.Hr. Se naște

273 î.Hr. Așoka succede la tron

269 î.Hr. Așoka e încoronat rege

264 î.Hr. Războiul împotriva regatului Kalinga

260 î.Hr. Așoka devine călugăr budist

232 î.Hr. Moare

Așoka a fost al treilea rege al dinastiei Maurya, care a condus imperiul ce se întindea pe cea mai mare parte din suprafața Indiei subcontinentale. Capitala se afla în partea de nord, la Pataliputra, Patna de astăzi. A trăit în lux și bogăție până când a plecat în războiul de cucerire a regatului Kalinga, întemeiat de-a lungul coastei de est, pe locul unde acum se află provincia Orissa, parte a Indiei moderne. Ororile războiului, în care au pierit, după socotelile lui, peste 100.000 de oameni, au avut un impact foarte mare asupra lui, determinându-l să renunțe la violență și să devină un călugăr budist. În următorii 30 de ani a condus în liniște un imperiu pașnic și prosper.

Informațiile despre Așoka ne-au parvenit dintr-o serie de edicte în care el a pus bazele teoriei și practicii unei noi etici sociale. Edictele,

redactate în prakrit³ pentru populația indiană și în greacă și aramaică pentru oamenii din nord-vestul imperiului său, au fost încrustate pe suprafața pietrelor și a unor coloane.

Piatra Dhauli, situată lângă Bhubaneswar, povestește despre „durerea profundă și regretul“ pe care regele le resimțea pentru victimele războiului împotriva regatului Kalinga. La originea acestor edicte a stat completa acceptare de către rege a dharmei⁴ budiste, legea pioșeniei, a moralității și a unei vieți corecte: a propovăduit ceea ce el numea „cucerirea dharmei“ (legea universală). „Legea pioșeniei: de știut – să ascuți de tată și de mamă; să fii generos cu prietenii, cu cunoștințele, cu rudele, cu brahminii⁵ și cu asceții; să respecti sfințenia vieții; să eviți violența și extravaganțele, violența de limbaj“.

Așoka aproape că a eliminat sacrificările de animale, cu excepția celor care erau neapărat necesare, ba chiar a redus și nivelul pescuitului. A numit preoți pentru a se asigura că dharma era văzută de toată lumea și a trimis misionari în străinătate, misionari care au ajuns până în Siria și Egipt, propovăduindu-i mesajul.

Într-un mesaj transmis căpeteniilor din provincii, Așoka spunea: „Există totuși anumite înclinații care fac ca succesul să fie imposibil de atins, și anume: invidia, lipsa perseverenței, asprimea, nerăbdarea, dorința de a pune lucrurile în practică cât mai repede, lenea, indolența. Astfel, va trebui să încercați să vă eliberați de astfel de înclinații.“

Și cu el era la fel de strict. „Și eu am făcut aranjamentele necesare pentru ca în orice moment, oriunde m-aș afla – indiferent dacă mănânc, dacă sunt în apartamentele doamnelor, în dormitor sau în camerele mele private, în trăsură sau în grădinile palatului –, raportorii oficiali să mă poată ține la curent cu problemele poporului, pe care probleme ale poporului sunt gata să le rezolv în orice loc“ și „Trebuie să lucrez pentru binele public“.

Nu era doar propagandă. Edictele au o aură reconfortantă, proaspătă, de franchise și sinceritate, și Așoka puneă întotdeauna în practică ceea ce spunea. Făcea dese vizite prin diferite regiuni ale imperiului său, răspândindu-și învățăturile. Avea grijă de bunăstarea supușilor săi, a construit o

³ Prakrit – termen care desemnează forma „naturală“, vulgară, a unei limbi folosite în India.

⁴ Dharma – în budism, dharma reprezintă adevărul universal, împărtășit oricând, de către toată lumea.

⁵ Brahmin – sau brahman, membru al celei mai de vază caste din India, casta preoților.

vastă rețea de drumuri și căi de comunicație, a plantat pe marginile drumurilor copaci umbroși, a făcut fântâni pentru trecători, a construit adăposturi unde trecătorii se puteau odihni gratuit, a pus bazele unor culturi de plante medicinale, a fondat spitale, atât pentru oameni – supușii săi –, cât și pentru animale.

Așoka a părut să manifeste un interes deosebit față de problemele femeilor și față de condiția păturii sărace din zonele rurale. A susținut principiul libertății religioase, spunând că a reușit mai multe cu vorba bună decât cu ordinele. Foarte puțini conducători după el, poate chiar niciunul, au reușit să-și păstorească supușii manifestând în același timp atâta toleranță.

Deși legea pioșeniei nu a avut viață lungă după moartea lui Așoka, acesta a reușit să ofere Indiei o perioadă fără precedent de pace și prosperitate, asigurându-se în același timp că budismul și învățăturile sale se răspândesc în toată lumea.

Edictele lui Așoka, departe de a fi doar o formă simplă de propagandă pioasă, au o aură proaspătă de sinceritate.

Edictele

- Edictele de pe Piatra Mare și Edictele de pe Coloană sunt cele mai complete dintre toate înscrisurile care conțin precepte budiste concepute de Așoka. În ele sunt subliniate importanța toleranței religioase și ideologice, a nonviolentei, a dreptății și a armoniei în relațiile cu ceilalți.
- În cuprinsul Micilor Edicte se povestește despre devotamentul pentru budism de care Așoka dădea dovadă.
- Numele complet al lui Așoka era Ashokavardhana. În majoritatea inscripțiilor apare ca regele Priyadarsin.
- Capitelul împodobit cu lei al Coloanei lui Așoka, găsit la Sarnath, a devenit emblema națională a Indiei.